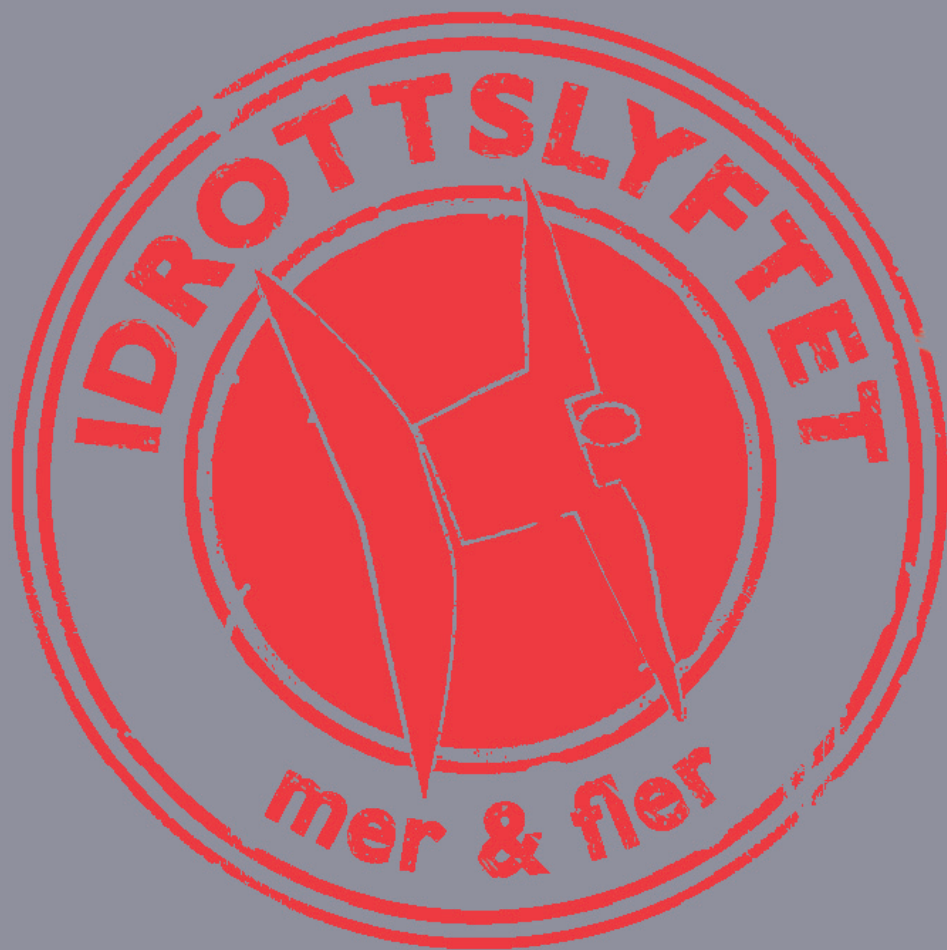

UTOM TÄVLAN

En studie av föreningsorganiserad spontanidrott

Information om Idrottslyftets utvärderings- och forskningsinsatser

Genom regeringens satsning, kallad ”Idrottslyftet”, fick den svenska idrottsrörelsen under perioden 2007 – 2011 möjlighet att genomföra den hittills största satsningen någonsin för att utveckla barn- och ungdomsidrotten. Idrottsrörelsen har sammanlagt fått två miljarder kronor för att öppna dörrarna till idrotten för fler barn och ungdomar och utveckla verksamheten, så att de väljer att idrotta längre upp i åldrarna. Arbetet skulle utgå från ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv och genomsyras av riktlinjerna i ”Idrotten vill”.

Självklart är det viktigt att en satsning av denna storleksordning följs upp och utvärderas. Riksidrottsstyrelsen tog därför i ett tidigt skede beslut om en forsknings- och utvärderingsplan, som bestod av följande tre delar:

1. Redovisningar och rapporter

Samtliga specialidrottsförbund, distriktsidrottsförbund och SISU-distrikt har varje år fått lämna in statistiska uppgifter samt en beskrivning av sitt arbete kring Idrottslyftet till RF. Dessa uppgifter har därefter sammanställts av RF och mynnat ut i en rapport som årligen skickats in till regeringen. Dessa rapporter finns att ta del av på följande länk: <http://www.rf.se/Vi-arbetar-med/Politiskafragor/Idrottslyftet/Rapporter/>.

2. Extern utvärdering

Syftet med den externa utvärderingen har varit att på ett så objektivt sätt som möjligt beskriva och diskutera hur idrottsrörelsen uppnått Idrottslyftets mål och syften. Den har pågått löpande under stora delar av satsningen och tagit sin utgångspunkt i förbundens egna mål och strategier och vilka genomslag dessa fått på föreningsnivå. Detta för att bland annat få fram en generell bild av vad valda strategier och metoder resulterat i. Dessa erfarenheter är viktiga att ha med i det fortsatta utvecklingsarbetet.

För att genomföra den externa utvärderingen har RF anlitat sex lärosäten samt två konsultföretag, varav det ena gjort en överläsning av samtliga sju utvärderingar för att finna gemensamma slutsatser.

3. Forskning om barn- och ungdomsidrott

RF och tillhörande förbund har genom en rad tidigare forsknings- och utvärderingsprojekt ökat sin kunskap om hur idrottsverksamheten fungerar. Ytterligare kunskap om idrottens betydelse för både individer och samhälle, som bygger på en väl dokumenterad bild av verkligheten, är viktig.

Som ett led i denna strävan utlyste RF i samarbete med CIF under våren 2009 forskningsmedel till vetenskapliga studier, som skulle ta sin utgångspunkt i frågeställningar med anknytning till idédokumentet ”Idrotten vill” eller till Idrottslyftets mål och syften. 12 forskningsprojekt beviljades medel.

När detta skrivs i mars 2012 är alla utvärderingsrapporter samt 8 av 12 forskningsrapporter klara. Alla färdiga rapporter presenteras på www.rf.se/idrottslyftet. För att det ska synas att rapporterna ingår i Idrottslyftets utvärderings- och forskningsserie har RF valt en enhetlig layout. Några innehållsmässiga och språkliga justeringar har dock inte gjorts, utan detta ansvar har överlämnats till respektive rapportförfattare.

Med förhoppning om att dessa rapporter bidrar till eftertanke och utveckling av er verksamhet!

Erik Strand
Generalsekreterare
Riksidrottsförbundet

Innehåll

Studiens utgångspunkter	5
Studiens syfte och forskningsfrågor.....	6
Bakgrunden till studien	6
Kunskapsläget inom området spontanidrott	7
Studiens teoretiska förklaringsmodell	10
Studiens upplägg och genomförande	11
Studiens resultat	13
Organisering	13
Ledning.....	15
Aktiviteter	16
Deltagare.....	18
Sammanfattande analys och diskussion	19
Referenslista	24

Studiens utgångspunkter

Den svenska föreningsidrotten har varit organiserad på ett likartat sätt sedan etableringen av Riksidrottsförbundet (RF) 1903. Den grundläggande idén bakom denna organisering är att den idrottande individen är medlem i en idrottsförening där han eller hon utövar sin idrott tillsammans med andra medlemmar. Idrottsföreningen i sin tur är medlem i ett specialidrottsförbund (SF) som tillsammans med 68 andra SF bildar RF, vars främsta uppgift är att representera den samlade idrottsrörelsen mot externa intressenter och att erbjuda nödvändig service och rådgivning till sina medlemsförbund. RF har dessutom regeringens förtroende och ekonomiskt stöd att i myndighets ställe administrera svensk idrott för att sträva mot regeringens målsättningar rörande folkhälsa, demokratisk fostran, tillväxt och sportsliga framgångar.

Men i takt med föreningsidrottens och det övriga samhällets utveckling har denna organisering kommit att ifrågasättas från olika håll. Andra folkrörelser som bedriver folkhälsostimulerande och demokratiskt fostrande aktiviteter ifrågasätter RF:s monopolliknande ställning att fördela det statliga stödet (för exempel se Svenskt Friluftsliv, n.d.). Ytterligare andra försöker ta plats under RF-paraplyet men nekas av befintliga medlemsförbund och får därmed inte heller möjlighet att ta del av den statliga finansieringen (Prop. 2008/09: 126). På det lokala planet yttrar sig ifrågasättandena på andra sätt men med samma rationalitet. RF:s starka ställning och tolkningsföreträde fortplantar sig även i den kommunala styrningen vilket resulterar i att de verksamheter och aktiviteter som inte bedrivs i föreningsregi hamnar på undantag i fördelningen av ekonomiskt stöd, lokaler och andra typer av support (Fahlén & Aggestål, 2011).

Trots detta växer verksamheter fram som försöker ta nya grepp på hur idrottsverksamhet kan organiseras och drivas. Aktörer på den kommersiella marknaden har hittat nya nischer som konkurrerar med föreningsidrotten om barns och ungdomars fritid och lust att idrotta eller på andra sätt aktivera sig fysiskt. Till dessa kan räknas gym- och gruppträningsaktiviteter, andra upplevelsebetonade aktiviteter

såsom exempelvis skateboard, samt de alternativa som växt fram de senaste åren och som riktar sig mot yngre barn i form av exempelvis "sports camp" och "sports academy".

Förvånande nog, eller kanske som ett självklart svar på dessa kommersiella aktörers försök att erövra marknadsandelar, har också föreningsidrotten själv lanserat liknande aktiviteter. RF har inom ramen för den senaste statliga satsningen på idrotten, "Idrottslyftet", lanserat "Drive in idrott" (Riksidrottsförbundet, n.d.) och parallellt med denna satsning eller kanske snarare som upphov till denna idé har både idrottsföreningar och andra aktörer under en längre tid arrangerat olika former av spontanidrott.

Dessa nya sätt att organisera idrottsaktiviteter på kan ses som både föreningsidrottens och enskilda idrottsföreningars sätt att ta upp kampen om barn och ungdomars fritidsintresse men skulle också kunna ses som försök att svara upp mot den kritik som väckts mot föreningsidrottens tillkortakommanden. De tillkortakommanden som har lyfts fram handlar främst om varför så många barn och ungdomar avslutar sitt deltagande i föreningsidrott i förtid (se t.ex. Trondman, 2005) eller varför vissa grupper inte tar sig in i föreningsidrotten överhuvudtaget (se t.ex. Wagnsson, 2009). Det forskarna lyfter fram som en delförklaring till varför vissa barn och ungdomar inte attraheras av föreningsdrivna idrottsaktiviteter är idrottens inneboende tävlingsmoment eller kanske snarare hur konsekvenserna av tävlingsmomentens resultat upplevs av de barn och ungdomar som oftast hamnar på den förlorande sidan eller i de nedre regionerna av resultatlistan (e.g. Thedin Jakobsson & Engström, 2008; Franzén & Peterson, 2004), det vill säga att rangordning och selektering skiljer ut vissa grupper från verksamheten samtidigt som andra grupper inte attraheras alls av den. En annan återkommande förklaring som erbjuds är att det är själva organiseringen av idrottsaktiviteterna som avskräcker (e.g. Trondman, 2011), att föreningsidrottens krav på planering, kontinuitet och stegrande intensitet samt engagemang för föreningsgemensamma åtaganden såsom exempelvis lottförsäljning, bullbak och skjutsning till bortamatcher.

Studiens syfte och forskningsfrågor

Mot bakgrund av dessa förklaringar är syftet med denna studie att förstå om och i så fall hur den spontanidrott som nyligen lanserats av RF och som plockats upp på agendan av lokala idrottsföreningar kan vara en lösning på de problem som forskningen identifierat? För detta har följande forskningsfrågor formulerats: 1. Kan spontanidrott locka grupper som inte tidigare omfattats av föreningsidrottens aktiviteter och de grupper som av olika anledningar lämnar föreningsidrotten? 2. Förmår föreningsidrotten i tillräcklig utsträckning förändra karaktären på sina aktiviteter i så måtto att de kan erbjuda alternativ till den selektering och krav på kontinuitet som forskningen lyfter fram som problematisk för dessa grupper? 3. Är föreningsidrotten i sin nuvarande organisation och med sin nuvarande kompetens rustade att erbjuda de aktiviteter som krävs för att nå de grupper som aktiviteterna har avsikten att nå?

Bakgrunden till studien

Ett konkret exempel på detta nya sätt att organisera idrottsaktiviteter är "Drop in- idrott" som startades under våren 2010 på initiativ av ett av de 17 distriktsidrottsförbund (DF) som valdes ut att delta i RF:s satsning på spontanidrott inom ramen för Idrottslyftet. Projektet drivs av kommunens brottsförebyggande enhet och finansieras med hjälp av medel från den RF-initierade satsningen på spontanidrott (200 000kr) och kommunens särskilda satsning på förebyggande insatser för barn och ungdomar (1 000 000kr). I den projektbeskrivning som projektets huvudman själv upprättat beskrivs det huvudsakliga syftet med projektet:

Huvudsyftet är att öppna dörrarna till idrotten för fler barn och ungdomar (13-20 år.) Projektet siktar på att hjälpa ungdomar på XX-området att hitta alternativa sysslor i form utav fysisk aktivitet istället för att bidra till oroligheter under kvällstid och helger. Drop in-idrott ska rikta sin verksamhet framförallt till de ungdomar som idag inte är föreningsaktiva.

Konceptet bygger på den idé som RF snappat

upp från Djurgårdens IF och handlar om:

att låta ungdomar i utsatta områden komma som de är, utan föranmälan och idrotta på sina villkor kostnadsfritt, helger, lov och kvällar. Drop in-idrott ska göra idrotten än mer lockande för flera och förhoppningsvis nå de som idag inte är aktiva i föreningar.

Motiveringen till att förlägga projektet till en specifik stadsdel är att fokus ska riktas mot så kallade *riskområden med stor segregering, lågt idrottsutövande och ungdomsrelaterad helgproblematik*. Enligt projektbeskrivningen ska projektet utformas så att det blir tilltalande för så många som möjligt, både tjejer och killar. Det betyder att ett brett utbud med stor valfrihet är viktigt. Målsättningarna med projektet är att: a) Skapa rutiner och samverkansformer för hur föreningar kan arbeta och visa ett eget engagemang för att fortsätta driva Drop in-idrott. b) Uppnå en ökning av antalet medlemmar i närliggande föreningar i åldrarna 13-20 genom att ha inspirerat tjejer och killar till att fortsätta bedriva idrott eller annan aktivitet såväl inom som utanför det ordinarie föreningslivet. c) Att utveckla en arbetsmetodik och en kunskapsbank för föreningar i kommunen som vill arbeta inom detta fält. d) Att det nya sättet att arbeta bidrar till föreningens utveckling även inom den ordinarie verksamheten. e) Se ett minskat normbrytande beteende till förmån för fysisk aktivitet hos de ungdomar som deltagit i aktiviteterna.

Vidare heter det att: *verksamheten ska organiseras genom att en person anställs som samordnare och inspiratör. Samordnaren placeras på kansliet på XX IF för att därigenom etablera ett samarbete med bostadsområdets största idrottsförening. Då syftet med projektet är att skapa en bredd av olika aktiviteter ska samordnaren knyta kontakter med det övriga lokala föreningslivet i stadsdelen. Inledning och etablering av Drop in-idrottsområden ska ske genom: a) Nätverksmöten inom områden med samverkanspartners; b) Marknadsföring på aktuella skolor, fritidsgårdar och övriga områden där ungdomar möts. I samband med detta inventeras ungdomarnas olika intressen; c) Forma Drop in-idrottsaktiviteter; d) Rekrytering av lokala Drop in-idrottsledare. Ledarna har en viktig roll i projektet. De ska fungera som goda förebilder för ungdomarna.*

Det är viktigt att deltagarna kan identifiera sig med ledarna vilket betyder att unga ledare behöver rekryteras; e) Drop in-idrottsledarutbildning ges till alla ledare. En introduktionskurs med utgångspunkt i "Plattformen", konflikthantering, första hjälpen samt erfarenhetsutbyte med Djurgårdsandan inleder varje termin. Utbildningarna planeras och genomförs tillsammans med SISU Idrottsutbildarna.

Projektets aktiviteter ska genomföras på fredags- och lördagskvällar samt ibland även på söndagar. Som ett komplement till kvällsverksamheten ska även aktiviteter genomföras i samverkan med skolan som exempelvis rast- och eftermiddagsaktiviteter. Ytterligare andra aktiviteter anges kunna anordnas under skollov och så kallade "riskhelger". Viktiga samarbetsparter anges vara lokala idrottsföreningar, fritidsgårdar, skola och föräldrar men också socialtjänstens fältassistenter och bostadsföretag ska kunna användas för att sprida information om projektets aktiviteter. Däremot är det viktigt att de aktiviteter som anordnas inom ramen för projektet inte konkurrerar med redan etablerade föreningsaktiviteter. Ambitionen efter projektets slut är att föreningarna som deltar i projektet finner nytta med och intresse i att själva ta över aktiviteterna och göra dem till en permanent del av deras ordinarie verksamhet och använda den som rekryteringsbas. Även en spridning av idé, modell och arbetssätt till föreningar i andra delar av kommunen ses som önskvärt.

Kunskapsläget inom området spontanidrott

För att kunna erbjuda en djupare förståelse för vilka mekanismer och processer som ligger till underlag för svaren på de frågor som ställdes inledningsvis krävs först att uppmärksamhet ägnas åt den forskning som hittills studerat spontanidrott och intilliggande ämnen. Det vill säga, vilken kunskap finns om barn och ungas livsstil, preferenser och upplevda hinder för fysisk aktivitet och idrott? Och vilken kunskap finns om föreningsidrottens förmåga, vilja och möjligheter att möta nya och externa krav och önskemål om andra aktiviteter än den traditionellt har ägnat sig åt? Slutligen, vilken kunskap finns om föreningsidrottens

ramfaktorer, organisation och kompetens som kan vara användbart för denna studie?

Trots de initiativ som tagits för att "öppna dörrarna till idrotten för fler" är kunskapen om den typen av satsningar sparsam. Den forskning som finns om barn och ungdomars fysiska aktivitet har i nästan uteslutande bedrivits med den traditionella föreningsidrotten som studieobjekt (Sjöblom, 2010) medan de nyare och mer löst organiserade aktiviteter som växer fram i kölvattnet av oron för barns och ungdomars hälsa ännu inte hunnits beforskas i särskilt stor utsträckning. Några undantag finns dock. Ett är underteknadsstudier av närvidrottsplatser (Fahlén, 2007a; 2007b; 2011; Fahlén & Forsberg, 2007) som undersökt deras möjlighet att uppmuntra barn och ungdomar till fysisk aktivitet och idrott på spontan och egenorganiserad basis. Resultaten i studierna visar på en mycket blygsam användning av närvidrottsplatserna och då i synnerhet bland de grupper som samhället oroar sig särskilt för. En av studiernas huvudslutsatser är att så kallade "inaktiva" barn och ungdomar nås av satsningen lika lite som de nås av föreningsidrottens traditionella verksamhet.

Andra undantag är Karin Books studie (2007) av handslagsfinansierade idrottsplatser i Malmö och Cecilia Dovborn och Mats Trondmans (2007) studie av spontanidrott i skolmiljö. Books slutsatser är samstämmiga med underteknads och visar hur pojkars aktivitet, och då särskilt fotbollsaktivitet, dominerar. Inte heller Book kan visa några öknings i fysisk aktivitet som ett resultat av anläggningarnas tillkomst. Dovborn och Trondman anlägger ett genusperspektiv i sin studie och visar hur många av de processer som är verkamma i föreningsidrotten och i samhället i övrigt även är i spel i spontanidrotten, nämligen att underordnade grupper kommer på undantag när det gäller vilka som tillåts delta och vilka som tillåts vara med och bestämma över aktiviteternas utformning.

Men det mest omfattande bidraget har Mats Trondmans Unga och föreningsidrotten (2005) lämnat. Resultaten visar de allra flesta svenska 13-20 åringar (92 %) spontanidrottar. Pojkar spontanidrottar mer än flickor och mest van-

ligt är det att båda grupperna spontanidrottar i 13-15 års åldern. Inrikesfödda och utrikesfödda spontanidrottar i liknande utsträckning däremot är det stor skillnad mellan könen bland de utrikesfödda där 56 procent av pojkarna men bara 13 procent av flickorna är aktiva spontanidrottare. Spontanidrotten är mer utbredd bland de ungdomar som har föräldrar med egna erfarenheter av idrott än bland dem som har föräldrar utan egen idrotts erfarenhet. Trondmans resultat visar också att var tredje spontanidrottare samtidigt är föreningsidrottare men att drygt hälften av spontanidrottarna inte är intresserade av att föreningsidrotta. Endast 13 procent av studiens tillfrågade anger att de hellre skulle föreningsidrotta än spontanidrotta. Andelen som regelbundet utövar båda formerna av idrott minskar med stigande ålder medan den andel som enbart utövar spontanidrott ökar med stigande ålder. Bland de utrikesfödda ungdomarna är andelen som spontanidrottar men som hellre skulle vilja föreningsidrotta större (40 % för pojkar och 20 % för flickor) än bland de inrikesfödda ungdomarna (11 % för pojkar och 13 % för flickor).

Andra bidrag till kunskapsområdet spontanidrott, som visserligen inte haft barn och ungdomars spontana och egenorganiserade fysiska aktivitet och idrott som sina huvudsakliga studieobjekt men som ändå kan sägas bidra till kunskapsområdet, är Stenling och Karpis (2008) studie av Svenska Innebandyförbundets satsning på tävlingsverksamhet utan poäng och tabeller, Carlsson och Franssons (2006) studie av specialidrottsförbundens anpassningar av barn- och ungdomsidrottens regler och tävlingssystem samt den handfull forskningsprojekt som, inom ramen för Handslagets utvärdering, belyste föreningsidrottens samverkan med skolan i syfte att engagera fler barn och ungdomar i fysisk aktivitet och idrott (Apitzsch, 2007; Eriksson, Johansson, Ulvmyr, & Virtanen, 2007; Fagrell & Gustavsson, 2007; Hannula, Hinic & Johnson, 2007; Peterson, 2007; Sundberg, 2007). Sammantagna pekar dessa studier på att spontanidrotten verkar brottas med liknande problem som den organiserade föreningsidrotten. Den aktiverar inte i någon större utsträckning några andra än de som redan är engagerade i

föreningsidrotten. Tävlingsmomentet är även i spontanidrotten centralt och deltagandet villkoras av de deltagare som är duktiga på den aktivitet som utövas, vilket vanligtvis är äldre föreningsaktiva pojkar. Spontanidrott förefaller ofta reduceras till spontanfotboll även om faciliteterna erbjuder andra alternativ. Författarna tillhandahåller många intressanta och tänkvärda förklaringar till dessa fenomen men innan vi går in på dessa bör vi först titta på intilliggande forskning som kan hjälpa till i förståelsen av det spontanidrottsprojekt som tidigare beskrivits.

För det första ska det konstateras att den organiserade föreningsidrotten fortsatt är stark och alltjämt expanderande (SOU 1998: 33). Men samtidigt vet vi att det egenorganiserade och spontana idrottsutövandet ökar än mer. Men då är det inte den typen av spontanidrott som föreliggande studie intresserar sig för utan den som utövas individuellt och helt utan organisering såsom löpning, cykling och stavgång och den som utövas organiserat men utanför föreningsidrottens ramar i exempelvis Friskis & Svettis och SATS regi (Scheerder, Vandermeersch, Van Tuyckom, Hoekman, Breedveld & Vos, 2011).

Inte desto mindre räknas föreningsidrotten som det sammanhang utanför skolan som samlar flest barn och ungdomar (Thedin Jakobsson & Engström, 2008). 86 procent av dagens unga har någon gång varit medlem i en idrottsförening. 77 procent av dessa har föreningsidrottat i minst fem år. Ungefär hälften av de som någon gång föreningsidrottat lägger eller har lagt minst sju timmar i veckan på att träna och tävla i en förening (Trondman, 2005). Dessutom uppger 22 procent av de som aldrig varit med i en idrottsförening att de är väldigt idrottsintresserade och nästan hälften av de som aldrig föreningsidrottat uppger att de kan tänka sig att börja (Trondman, 2005). När det gäller unga som föreningsidrottar påbörjar hela två tredjedelar av dem sitt idrottande vid sju års ålder eller tidigare. Endast nio procent gör sin debut vid elva års ålder eller senare. Det visar sig också att individens nätverk av vänner och bekanta har stor betydelse för att de börjar idrotta överhuvudtaget. Endast 13 procent av de tillfrågade kände inte

någon som redan var med i den idrottsförening de sökte sig till (Trondman, 2005). Samtidigt vet vi att dessa siffror är socialt skiktade. Deltagarna i den organiserade föreningsidrotten är inte ett representativt urval av befolkningen vilket bland andra pedagogen Lars-Magnus Engström visat i upprepade studier (Engström, 1989; 1999; 2004).

Men vilka är då anledningarna till dessa mönster som forskningen lyfter fram? Det vill säga, vad vet vi om barn och ungas livsstil, preferenser och upplevda hinder för fysisk aktivitet och idrott? En förklaring som Paul Sjöblom lyfter fram i sin genomgång av de senaste fem årens samhällsorienterade idrottsforskning (Sjöblom 2010) hänvisar till övergripande samhällsförändringar. I sin genomgång lyfter Sjöblom andra forskares resultat som visar att barn och ungdomars behov, vanor och intressen har förändrats i jämförelse med tidigare generationers. Det tidigare närmast självklara deltagandet i idrottsföreningar har idag en helt annan konkurrens. Konkurrensen om barn och ungas fritid kommer från TV:n och datorn men också som tidigare nämnts från andra idrottsaktiviteter, i både organiserad och egenorganiserad form. Den andra förklaringen gäller för dem som påbörjat ett deltagande i föreningsidrott men avslutat det. Faktum är att hälften av alla föreningsidrottande ungdomar avslutar sitt deltagande i övre tonåren (Thedin Jakobsson & Engström, 2008), av dessa uppger 16 procent att de föredrar att spontanidrotta istället. Samtidigt uppger nästan sex av tio av de som slutat med föreningsidrott att de gärna hade fortsatt. Dessutom uppfattar de sig själva som sämre i idrott än vad de som fortsätter gör (Trondman, 2005). Vid sidan om denna förklaring lyfter forskarna fram förklaringar som är mer idrottsinterna och som i huvudsak handlar om idrottens inneboende tävlingslogik. Tävlingsmomentet är närvarande i all föreningsidrott och konsekvenserna av den rangordning av deltagarna som tävlingsutfallet ger skapar selektering. Vissa får mer utrymme och tillskrivs eftersträvaransvärda kvaliteter som i en fördelning av tid, uppmärksamhet och tolkningsföreträde sätter andra på undantag.

Men för att få svar på frågan om föreningsi-

drottens förmåga, vilja och möjligheter att möta nya och externa krav och önskemål om andra aktiviteter än den traditionellt har ägnat sig åt måste vi vända oss till annan forskning. I två metaanalyser av Handslagets 23 forskningsprojekt (Engström, 2008; Fahlén & Karp, 2010) visar resultaten att det verkar vara svårt för föreningsidrotten att bedriva annan verksamhet än den traditionellt har ägnat sig åt med någon större framgång. Merparten av handslagsprojekten som studerades innehöll traditionella föreningsidrottsaktiviteter som i första hand rekryterade redan föreningsidrottsaktiva barn och ungdomar (Apitzsch, 2007; Ericsson, 2007; Fahlén, 2007; Gustafsson & Fagrell, 2007; Peterson, 2007). Resultaten visar också att många handslagsprojekt var fokuserade på att förändra aktiviteternas deltagare snarare än att förändra aktiviteterna i sig (Carlsson, 2007; Fundberg & Pripp, 2007; Lundvall, 2007; Olofsson, 2007; Svender & Larsson, 2007; Thedin Jakobsson & Redelius, 2007). Resultaten visar dessutom att handslagsprojekten, som hade som huvudsyfte att skapa utveckling och förändrade föreningsaktiviteter, i första hand resulterade i just projekt men inte i avsedd utveckling och förändring (Söderström, Karp & Olofsson, 2007).

Men vilken kunskap finns då om föreningsidrottens ramfaktorer, organisation och kompetens som har betydelse för föreliggande studie? Fahlén och Karp (2010) hänvisar till såväl ramfaktorer och organisation som till kompetens när de inledningsvis citerar RF:s ordförande Karin Mattsson Weijbers egen förklaring: ”Det kanske är en utopi att tro att en organisation med 100-åriga traditioner av att organisera svensk idrott, i huvudsak tävlingsidrott, ska kunna förändra sin verksamhet till något annat under en 4-årsperiod”. Fahlén och Karp, tillsammans med många andra (till exempel Seippel, 2006 och Waddington, 2000), menar att det är prestationsutveckling som är föreningsidrottens kärna och drivkraften bakom all tävlingsidrott vilket ger alla andra former av idrottsaktiviteter sekundär betydelse och därmed mindre vikt. Därmed blir det inte svårt att förstå hur så kallade alternativa idrottsaktiviteter har svårt att få fäste i föreningsidrottens struktur och kultur. Mot föreningsidrottens 100-åriga traditioner

av tävlingsidrott väger handslagets miljardsatsning på ambitioner att utveckla alternativa verksamhetsformer lätt. Liknande effekter har man fått erfara i Danmark (Ibsen & Möller, 2007), Finland (Kokko, Kannas & Villberg, 2006) och Norge (Skille, 2008).

Sammanfattningsvis och som svar på de frågor som ställdes i forskningsgenomgångens inledning kan vi konstatera att dagens barn och unga är fysiskt aktiva och idrottsföreningsaktiva i mycket stor utsträckning men samtidigt finns det grupper som hellre idrottar på egen hand utanför föreningsidrotten eller som idrottar på egen hand men som hellre skulle göra det i en idrottsförening. Vi kan också konstatera att många av de insatser som lanseras från samhällets sida för att aktivera de som av olika anledningar står utanför föreningsidrotten inte varit särskilt framgångsrika. Många av satsningarna tenderar att i första hand nå de som redan är föreningsaktiva, mycket på grund av att de initiativ som tas alltför mycket liknar den reguljära föreningsidrottens utformning. Föreningsidrottens problem att nå ”nya” grupper förklaras dels med konkurrens från andra fritidssysselsättningar, dels med föreningsidrottens inslag av rangordning som inte uppskattas av alla. Bakom dessa mer generella förklaringar döljer sig andra mer komplexa som visar att kompisar och föräldrar också spelar in i ekvationen. Dessa har även betydelse för barn och ungdomars benägenhet att spontanidrotta. Vid sidan av dessa mer externa faktorer lyfts ett antal mer interna också fram. En är att föreningsidrotten är mer upptagen av att förändra de presumtiva deltagarna än utformningen på sina aktiviteter. En annan är att de förändringsförsök som faktiskt görs förläggs i tidsbegränsade projekt som har små utsikter att skapa varaktig förändring av den reguljära verksamheten. En tredje och avslutande är att föreningsidrotten i sin struktur och kultur är tävlingsinriktad och riktar sig i första hand till sina redan befintliga medlemmar vilket ger hälso-, motions- och rekreationsidrott samt aktiviteter för andra än redan befintliga medlemmar lägre prioritet.

Studiens teoretiska förklaringsmodell

En annan mer aktörsorienterad förklaringsmodell som kan användas för att förstå barn och ungdomars benägenhet att delta i idrottsrelaterade aktiviteter har publicerats av under-teknad (2011) och bygger på idén om hur gruppens och aktivitetens förväntningar tillsammans med individens kunskaper, färdigheter och ambitioner möjliggör eller begränsar varje individs deltagande i en aktivitet. Idéerna är inspirerade av idrottsociologen Jan Ove Tangen (1997; 2004a). Utgångspunkten i Tangens förståelse är att sociokulturella variabler såsom ålder, kön, klass, ekonomisk status och utbildningsnivå inte på egen hand kan förklara varför vissa individer är mer benägna att använda idrottsanläggningar än andra. Tangen menar istället att vår attityd till och beredskap för att använda idrottsanläggningar är en funktion av våra observationer av anläggningens inbyggda förväntningar och den tysta kunskap som är inkorporerad i våra kroppar som resultat av de aktiviteter vi tidigare utfört i idrottsanläggningar (Tangen, 2004a). I utvecklingen nedan vill jag att visa att förklaringsmodellen även kan appliceras på idrottsdeltagande mer generellt.

Inbyggda förväntningar är ett begrepp som Tangen (2004b) lånat av den tyske sociologen Niklas Luhmann (1990) och som i korta drag bygger på idén om att all social interaktion styrs av förväntningar. Vissa förväntningar är explicita som till exempel tränarens höga uppmaningar om att jobba hårdare, åskådarna som hejar på sina respektive lag, och föräldrar som skjutsar sina barn till träningen. Andra är mer implicita. Dessa beskriver Luhmann som socialt konstruerade förväntningar i materialiserad form, som till exempel idrottsanläggningens mått, linjer, utrustning och specifikationer. Explicita förväntningar är enklare att observera och anpassa sig till men i de fall sådana saknas är det de implicita som blir betydelsefulla för vår relation till idrottsanläggningen. För att utveckla Tangens resonemang och anpassa förklaringsmodellen till att inte enbart fokusera på anläggningar vill jag hävda att de implicita förväntningarna är styrande även för själva aktiviteten, oavsett var den tar plats. Det är även med den utgångspunkten Luhmann

förklarar många olika typer av social interaktion. Men de materialiserade förväntningarna ger bara halva förståelsen i Tangens och Luhmans perspektiv. Den tysta eller förkroppsligade kunskapen ger den andra halvan. Genom att leva upp till en aktivitets förväntningar och delta i den utvecklar vi vår identitet (någon som idrottar) och vår förmåga att utöva den aktivitet som förväntas av oss (någon som är bra på idrott). Detta fungerar även omvänt. Om vi inte attraheras av den aktivitet som utövas i den utsträckning som krävs för att vi faktiskt ska infria förväntningarna så kommer också vår identitet och förmåga att utvecklas i den riktningen.

Rent fysiskt händer detta när vi ser hur vår kropp utför en viss aktivitet och vi reflekterar över i vilken utsträckning vi lever upp till de förväntningar som aktiviteten kommunicerar. När vi jämför utfallet av vår aktivitet (till exempel att vi missade målet) med det som förväntades av oss (att träffa målet) utvecklas vår identitet (mot någon som är bra på fotboll eller inte). Genom att lägga till andra deltagare som kanske ropar ”Bra skott” när du träffar målet eller ”Synd” när du missar åskådliggörs också Luhmanns sociala dimension. Eftersom denna process upprepas varje gång vi möter platser och situationers förväntningar utsätts våra kroppar för ett kontinuerligt lärande. Detta lärande utvecklar det som vanligtvis benämns tyst (Polanyi, 1968) eller förkroppsligad kunskap. Denna förkroppsligade kunskap är det som påverkar våra upplevelser av och känslor inför att delta i fysiska aktiviteter, även om vi mest troligtvis inte förmår motivera varför vi känner som vi gör på ett djupare plan.

I slutänden är det dessa upplevelser som påverkar hur vi möter de förväntningar som finns inbäddade i rum, hos andra individer och i aktiviteten i fråga. Ju mer vår kropp utsätts för upplevelsen av att spela fotboll, desto större är chansen att den kommer att utveckla den specifika kunskap och de färdigheter som krävs för att spela fotboll. En ökning i kunskap och färdigheter ökar också våra möjligheter att möta de förväntningar som är inbäddade i att spela fotboll och därmed också våra möjligheter att uppleva njutning och tillfredsställelse.

Närhelst vi därefter möter en anläggning som är konstruerad för att spela fotboll eller en grupp som spelar fotboll kommer vår kropp att minnas dessa känslor och påverka vår vilja att använda anläggningen eller delta i gruppens aktivitet.

Men likväl som utveckling sker hos individen utvecklas också andra individer och sociala samspel. Allt eftersom individens förmåga att till exempel springa fortare och skjuta hårdare, ökar också kraven på de grupper som ska utöva dessa aktiviteter tillsammans och på själva aktivitetens utformning. Individers utveckling ställer kontinuerligt stegrande krav på gruppen och aktiviteten som i sin tur bidrar till att producera högre förväntningar på de individer som ska delta. Den långsiktiga effekten av denna ömsesidigt påverkande utveckling blir att det antal individer som kan matcha sina kunskaper och färdigheter med de förväntningar som kommuniceras kontinuerligt minskar. Detta ömsesidiga beroende utgör ryggraden i den teoretiska förklaringsmodell som kommer att användas i förståelsen av den tidigare beskrivna Drop in-idrottsverksamheten. Men innan vi tittar närmare på studiens resultat och förståelsen av dessa följer först en redogörelse för hur studien utformats och genomförts.

Studiens upplägg och genomförande

Studien har tillämpat fallstudien som metod där intervjuer, dokumentanalys, observationer och enkäter har använts för att få ett helhetsperspektiv på hur alternativa metoder för att stimulera fysisk aktivitet hos barn och ungdomar kan fungera, i just detta fall. Studiens resultat har analyserats mot bakgrund av den tidigare kunskap som presenterats och mot studiens teoretiska förklaringsmodell. Fallstudiens design (Stake, 1995) har haft som ambition att nå en djupare förståelse av ett specifikt fall på bekostnad av ett urval av fler fall, vilket bedömdes viktigare för att täcka av så många aspekter som möjligt av det fenomen som studerats med en förhoppning om att skapa en helhetsbild av den studerade verksamheten. För att få en första fördjupad bild av projektets tillkomst, förutsättningar och

design genomfördes intervjuer med Drop in-idrottsprojektets huvudsakliga intressenter: kommunens brottsförebyggande enhet, distriktsidrottsförbundet / SISU och idrottsföreningen. Dessutom kunde forskningsprojektet analysera intervjuer genomförda inom ramen för närliggande forskningsprojekt med representanter för kommunens föreningsbyrå och en närliggande fritidsgård. För att skapa kunskap om aktiviteternas faktiska genomförande intervjuades aktivitetsledare och för att skapa kunskap om verksamhetens styrning, organisering och ledning intervjuades dess projektledare. Intervjuerna var semistrukturerade till sin natur, för att låta respondenterna själva kunna påverka de olika frågeområdenas inbördes viktning. Intervjuerna genomfördes individuellt på respondentens eller författarens arbetsplats. Intervjuernas längd varierade från 30 till 45 minuter. Urvalet av respondenter i de fall det fanns flera representanter att välja på styrdes av principen om att få tala med den person som kunde bedömas ha mest insyn i verksamheten. I urvalet av aktivitetsledare bistod projektledaren med information om och kontaktuppgifter till alla aktuella aktivitetsledare. Det slutliga urvalet av aktivitetsledare till intervjustudien skedde därefter slumpmässigt. Totalt analyserades 20 intervjuer.

Parallellt med denna datainsamling genomfördes en analys av projektverksamhetens interna dokumentation som tillhandahölls av projektledaren. Dokumentationen bestod av protokoll från styrgruppsmöten, diverse presentations- och marknadsföringsmateriel, instruktioner till aktivitetsledare och dylikt. Därtill analyserades den närvarorapportering aktivitetsledarna genomfört och projektledarens egna månatliga projektrapporter. För att begränsa dokumentanalysens omfattning gjordes ett strategiskt urval av de dokument som rapporterade löpande verksamhet. Analysen fokuserade därför projektets mittperiod 20100401–20110331. Urvalets tidsmässiga begränsningar vägledades av ambitionen att fånga aktiviteterna i dess mest ”reguljära” form. Det vill säga då projektets uppstartsfas klarats av men innan dess att projektet gick in i sitt avslutande skede.

I syfte att skapa kunskap om aktiviteternas faktiska genomförande studerades Drop

in-idrotten under 20 timmar vid 10 olika tillfällen genom observationer. Ett observationsprotokoll utarbetades för detta syfte med hjälp av de erfarenheter som dragits av författarens tidigare observationsstudier (Fahlén, 2007a) och med inspiration från de observationsmallar som konstruerats av McKenzie och Cohen (2006). Observationsdata samlades in och strukturerades i enlighet med den modell som beskrivs av McKenzie, Cohen, Sehgal, Williamson och Golinelli (2006).

För att skapa kunskap om deltagarna i verksamhetens aktiviteter, deras upplevelser av och motiv för att delta i Drop in-idrottsaktiviteterna samlades data in med hjälp av en enkät som distribuerades vid den fritidsgård som ligger i anslutning till den idrottsanläggning som många av verksamhetens aktiviteter bedrivs i samt under Drop in-idrottsaktiviteterna. Enkäten hade även som syfte att samla in data från individer som inte deltagit i Drop in-idrottsaktiviteterna och deras motiv för detta. Enkäten distribuerades och samlades in vid tre tillfällen på fritidsgården och vid tre ytterligare tillfällen under Drop in-idrottsaktiviteterna. Totalt analyserades 54 enkäter.

Det samlade datamaterialet analyserades i fyra steg. Med hjälp av studiens teoretiska ramverk och författarens tidigare forskning på området (Fahlén, 2007a; 2011; Tangen, 1997; 2004a; 2004b) reducerades först data tematiskt för att möjliggöra mer precisa analyser. Därefter jämfördes respondenternas utsagor, verksamhetens dokumentation, observations- och enkätdata med varandra i syfte att spåra motsägelser, motstridiga uppgifter och på annat sätt varierande uppgifter. I ett tredje steg sammanfördes essenserna från de olika datakällorna för att lättare kunna åskådliggöra studiens huvudsakliga resultat. Slutligen valdes illustrativa exempel ut för presentationen av resultaten. Detta upplägg följer de rekommendationer som förs fram av fallstudieexperter som Yin (2009), Stake (1995) och Denzin och Lincoln (2005). Så vad visar då fallstudien med sina fyra ingående delstudier för resultat?

Studiens resultat

Organisering

När det gäller frågan om hur verksamheten bäst ska organiseras förespråkar de intervjuade respondenter som representerar föreningsidrotten en organisering i idrottsföreningens regi med motiveringen att det borgar för att aktiviteterna kan fortsätta även efter projekttidens slut, att aktiviteterna får den lokala förankring som krävs för att nå de aktuella målgrupperna och att det skapas förutsättningar för deltagarna om de skulle vilja fortsätta sitt idrottande i föreningsregi. Några av dessa representanter menar dessutom att det är viktigt att idrottsföreningar lär sig att bli bättre på att axla det samhällsuppdrag de faktiskt har. Men samtidigt är man tveksam till att idrottsföreningar verkligen mäktar med att ta på sig detta ansvar. Respondenterna är heller inte särskilt övertygade om att idrottsföreningar verkligen skulle välja att prioritera den typen av aktiviteter om tid, ork och resurser fanns tillgängliga. Några går ett steg längre och frågar sig om det verkligen är rimligt att lägga ytterligare en sten på föreningsidrottens börda. Något man däremot är mer överens om är att verksamheten inte får konkurrera med idrottsföreningens ordinarie verksamhet men att den gärna får fungera som inspiration för den ordinarie verksamheten. Om de respondenter som representerar den idrottsförening som deltar i projektet skiljs ut från de övriga blir den sammantagna bilden mer komplex. För det första är de osäkra på om föreningen verkligen är med i projektet. Någon ser projektledaren som enbart en hyresgäst i föreningslokalen och någon annan ser föreningen endast som ett verktyg för att kanalisera kommunens och RF:s resurser. För det andra är man tveksam till om föreningsregin i sig kan garantera verksamhetens fortlevnad efter projekttidens slut. De intervjuade kommunrepresentanterna å sin sida ser visserligen poänger med projektets koppling till idrottsföreningen men menar i huvudsak att de uppgifter som projektet har lika gärna kan ses som en kommunal angelägenhet. I likhet med föreningsidrottens företrädare är de tveksamma till att föreningsidrotten har den ambition och kunskap som krävs för att ta tag i de frågor som projektet driver. De tycker inte heller att det

är rimligt att lägga alla former av sociala problem på föreningsidrottens bord.

Aktivitetsledarna som intervjuats har en betydligt mer pragmatisk syn på själva organiseringen. Vem eller vilken aktör som har ansvar för själva organiseringen av aktiviteterna verkar inte spela någon större roll för själva genomförandet så länge som de hålls samman av en tydlig huvudman som i nuvarande organisering. Att enbart förlita sig på befintlig fritidsgårdspersonal tror man inte skulle ge den trovärdighet som aktiviteterna behöver för att attrahera deltagare menar de aktivitetsledare som rekryterats från den lokala fritidsgården. Samma aktivitetsledare menar att det dessutom skulle vara svårt att i en redan ansträngd verksamhetsplanering (fritidsgårdens) få utrymme att strukturera Drop in-idrottsaktiviteterna på det sätt som krävs för att de ska bli något mer än bara en idrotts-hall öppen för alla.

I de studerade mötesprotokollen diskuteras också vilken typ av aktör som är bäst skickad att organisera denna typ av verksamhet, huruvida det behövs någon central samordning av flera aktörer och verksamheter samt hur dessa verksamheter ska kunna garanteras de lokaler de behöver för aktiviteternas genomförande. Svaren på dessa frågor, om styrgruppen får bestämma, är att Drop in-idrott ska organiseras och bedrivs av idrottsföreningar. Man är visserligen medveten om att idrottsföreningar behöver hjälp för att på ett bra sätt kunna arbeta med den typen av verksamhet men är ändå övertygad om att fördelarna överväger nackdelarna. Den hjälp man hänvisar till tänker man sig att en kommunalt inrättad koordinatorstjänst ska kunna erbjuda. Tjänsten ska stötta idrottsföreningar i att genomföra aktiviteter och finansieringen av den tänker man sig att verksamheterna fritid, socialtjänst och skola ska dela på. När det gäller lokalfrågan är verksamheten i dagsläget hänvisad till de tider som inte används av någon annan verksamhet och som heller inte är attraktiva att bedriva föreningsorganiserade träningar på. Men om aktiviteterna ska kunna spridas, flerfaldigas och permanentas krävs det från styrgruppens horisont att kommunen ser över sina turordningslistor för fördelningen av lokaler och anläggningar.

När det gäller frågan om finansiering är diskussionen om "avkastning" framträdande i mötesprotokollen. Det är tydligt att någon typ av handfasta resultat förväntas, ett rimligt antal deltagare som dessutom helst ska rekryteras från de grupper som föreningsidrotten traditionellt varit sämre på att nå. Annars finns det ingen poäng med den här typen av verksamheter lyder argumenten. Men parallellt med det resonemanget förs också ett om vilka samhällsvinster ett sådant här projekt har potential göra. Genom att aktiviteterna är tänkta att erbjuda alternativ till skadegörelse, droganvändning och andra typer av aktiviteter som kostar samhället pengar tänker man sig att varje aktivitetstillfälle och i förlängningen varje aktivitetsdeltagare har potential att minska dessa kostnader. I det perspektivet behövs det inte alls så många deltagare för att motivera projektets kostnader. Mer direkt finansiering till projektet tänker man sig istället att ett antal medfinansierare bör vara med och bidra med. I linje med de samhällsvinster man tänker sig att projektet bidrar till menar man också att det är rimligt att andra aktörer som kan ta del av dessa vinster också bidrar till att täcka projektets kostnader. De aktörer respondenterna nämner är främst de av offentlig natur såsom polismyndigheten, socialtjänsten, brandförsvaret och sjukvården men också aktörer från den privata sektorn nämns såsom exempelvis bostadsföretag och detaljhandeln. Men ännu så länge finns det inga tecken på att några sådana bidrag har kommit projektet till godo.

Flera av de intervjuade, främst föreningsidrottens företrädare, menar att det är just aktiviteternas finansiering och ansvaret för denna som är projektidéns knäckfråga. Att det ska läggas på föreningsidrottens ansvar ser man som helt orimligt och hänvisar till RF:s bidragsregler som kräver föreningsmedlemskap och registrering. Det är heller inte rimligt att tro att idrottsföreningar skulle axla ansvaret även om reglerna tillät det menar man. Idrottsföreningar har helt enkelt fullt upp med de aktiviteter som man ordnar för sina medlemmar. Att tro att de dessutom ska jaga ledare och lokaler för deltagare som inte är medlemmar faller på sin egen orimlighet hävdar man bestämt. Andra respondenter som inte representerar

föreningsidrotten har en annan uppfattning och menar att det är bidragsreglerna som är den stora stötestenen. Om bara ersättning kunde utgå för den här typen av aktiviteter och deltagare tror man visst att föreningsidrotten skulle vara både villig och lämplig som verksamhetsansvarig och finansiär. Men om inte bidragsreglerna ses över ser man väldigt små möjligheter att verksamheten ska kunna överleva efter det att projektmedlen är förbrukade. I vart fall om idén med föreningsidrotten som huvudman ska kunna förverkligas. Om inte, öppnar det sig naturligtvis andra möjligheter. Dessa påtalas särskilt av de kommunala företrädarna som med samhällsvinsterna som argument ser kommunen som en tänkbar huvudman för verksamheten.

Även i mötesprotokollen diskuteras finansieringsfrågan och mer specifikt verksamhetens finansiering efter projektidéns slut. För det är tydligt att en av de främsta ambitionerna med projektet är att verksamhetens framtid ska säkras på något sätt. Frågan är hur verksamheten i termer av projektledning, ledarsättning och lokalkostnader ska finansieras efter det att projektet avslutats. I detta avseende framstår samverkan som lösningen på problemet. Genom att sprida projektets idé till andra lokala idrottsföreningar tänker man sig att ansvaret för aktiviteternas finansiering hänkskjuts till dessa. Men styrgruppen diskuterar även hur dessa idrottsföreningar ska kunna finansiera aktiviteterna då de knappast kan räkna med den finansiering som projektet har lyckats mönstra. En lösning som diskuteras är att kommunen tar ett större ansvar för den här typen av aktiviteter och då framförallt för ersättningen till själva aktivitetstillfällena. Reglerna för det stöd som normalt utgår till föreningsidrottens aktiviteter innehåller såväl åldersrelaterade kriterier som krav på registrering av deltagarna. Knäckfrågan för kommunen är huruvida man är beredd att ändra bidragskriterierna så att de även kan inkludera mer informella och spontana aktiviteter. Till en av föreningarna som nåtts av idéns spridning har kommunen beslutat att ge ett aktivitetsbidrag som motsvarar det stöd som utgår till reguljär föreningsverksamhet. Man står även för lokalkostnaderna. Men om detta kommer att få stå modell för hur kommunen

väljer att hantera den här typen av verksamhet även fortsättningsvis är mer osäkert.

Även när det gäller projektets design framstår samverkan som nyckeln. I styrgruppens mötesprotokoll återkommer diskussionen om vikten av att samverka med andra samhällsaktörer såväl inom föreningslivet lokalt, både inom och utanför idrotten, som inom föreningslivet på det nationella planet. Men minst lika viktig förefaller samverkan med samhällsaktörer utanför föreningslivet vara. Bevekelsegrunderna för dessa ambitioner är, när det gäller aktörer i det lokala föreningslivet, att dessa ska kunna bidra till aktivitetsutbudets mångfald och därmed hjälpa till med att bredda rekryteringen till aktiviteterna. När det gäller aktörer på andra platser i landet är motivet att projektet ska skaffa sig positiva förebilder som kan bidra med kunskap om verksamhetens framgångsfaktorer. När det gäller de sistnämnda aktörerna är det dessas möjligheter att bidra med legitimitet men framförallt med resurser till projektet. Av mötesprotokollen framgår att samverkansambitionerna lett till viss spridning till andra lokala idrottsföreningar, konkreta samarbeten med idrottsföreningar för att bredda aktivitetsutbudet, inspiration från andra liknande verksamheter nationellt, marknadsföringsmöjligheter, rekrytering av ledare och ledarutbildning.

Ledning

Andra diskussioner som förekommer i mötesprotokollen och som förefaller vara centrala är de som betonar vikten av rekrytering av ”rätt” ledare och betydelsen av specifik utbildning för dessa. Aktivitetsledarna ska däremot inte vara tränare med gängse stegutbildning som är normen inom föreningsidrotten. Det är de flesta intervjuade överens om. Istället för grenspecifika kunskaper betonas mer generella ledarkvaliteter såsom social förmåga, kommunikation och konfliktlösning. Att kunna vara ledare snarare än instruktör är en egenskap som många betonar vikten av. Några av de intervjuade går ett steg längre och uttrycker en fara med att vara tränare då aktiviteternas karaktär inte bör vara träningslika. En del menar att det till och med vore kontraproduktivt att engagera tränare som aktivitetsledare. Man är osäker på om de har

den förståelse för målgruppen som krävs för att skapa de aktiviteter som projektiden bygger på. Det en tränare kan bidra med, hävdar fler av respondenterna, är sin kontakt med föreningen som skulle kunna användas för att slussa intresserade deltagare vidare in i en föreningsledd verksamhet.

Andra viktiga ledarkvaliteter som respondenterna nämner är att man som aktivitetsledare bör vara förtrogen med målgruppen. Det blir man om man är ”nära” målgruppen i ålder, hemadress, etnicitet och kön. Poängen med detta är att man då antas kunna känna igen sig i deltagarnas behov, önskemål och upplevda problem. Men för att kunna bredda rekryteringen antas det också krävas fler kvinnliga ledare. Just denna kvalitet hamnar högst upp på de flesta intervjuades prioriteringslista. Några betonar också vikten av att rekrytera ledare från fritidsgården som har en passande utbildning och som känner såväl målgruppens individer som deras behov på ett sätt ingen ledare ”utifrån” kan göra. I förhållande till de kvaliteter som räknas upp ovan verkar det som att den nuvarande ledarkadern är väl sammansatt. Slående, med tanke på idrottsföreningens inblandning, är att inga ledare rekryterats därifrån. Å andra sidan stämmer det väl överens med de uppfattningar som råder bland de intervjuade om vem den mest lämplige aktivitetsledaren är.

Styrgruppen förefaller vara nöjda med utfallen när det gäller rekryteringen av aktivitetsledare men när det kommer till utbildning är det tydligt att det finns arbete kvar att göra för att nå den nivå man eftersträvar. Det största hindret verkar vara ledarnas låga intresse och att projektledningen har svårt att sätta utbildning som ett absolut krav för att få verka som ledare. För att möta det utbildningsbehov som man på förhand bedömt finns hos de ledare man rekryterat har projektledningen vänt sig till SISU Idrottsutbildarna för den plattformsutbildning som används inom föreningsidrotten. Majoriteten av de intervjuade aktivitetsledarna uppger dock att de inte deltagit i någon utbildningsinsats. Många känner inte heller till att någon sådan skulle ha anordnats.

När det gäller frågan om ledararvoden är man

är övertygad om att de behövs för att kunna rekrytera ledare överhuvudtaget. Det hävdar alla de intervjuade unisont. Utan arvoden skulle det vara svårt att få någon, särskilt de unga människor man i första hand vill rekrytera, att ställa upp de tider aktiviteterna är förlagda till. Arvoderingen har också betydelse för verksamhetens legitimitet och för att ledarna ska lägga ner det engagemang som krävs. Att följa föreningsidrottens modell med ideellt ledarskap tror man inte skulle fungera. Mest på grund av att de individer man eftersöker inte har några större erfarenheter som föreningsledare och att de därför inte känner igen sig i de motiv som vanligtvis brukar användas för att engagera sig som ideell föreningsledare. Detta menar man hänger ihop med det faktum att de aktivitetsledare som rekryteras inte har de kopplingar till aktiviteternas målgrupp som föreningsidrottens ledare normalt har. Det vill säga en koppling i form av ett tidigare aktivt deltagande i den aktuella idrotten och/eller i form av att man som ledare har ett eller flera av sina barn i den verksamhet man tagit på sig att leda. Men några röster höjs också om arvoderingens baksida. Dessa röster tillhör främst föreningsidrottens företrädare som menar att arvoderingen i sig sätter käppar i hjulet för aktiviteternas eftersträvade fortsättning i föreningsregi. Någon menar dessutom att det är olyckligt att man i projektet valt att lägga så mycket av budgeten på arvoden när man har ambitioner att driva aktiviteterna vidare efter projektets avslutning.

Det råder däremot ingen tvekan om att aktivitetsledarna är vitala för aktiviteternas genomförande. Men kanske på fler och delvis andra sätt än vad som var den ursprungliga tanken. Några av de aktivitetstillfällen som skulle observeras ställdes in då inga aktivitetsledare dykt upp. Skälen för detta var flera men kontentan blir att det verkar uppstå en osäkerhet hos målgruppen om att aktiviteterna verkligen är regelbundna och därmed tillåter drop in beteende. Till denna osäkerhet bidrar kanske också det faktum att flera av aktivitetsledarna både anländer sent och lämnar aktiviteterna innan utsatt sluttid. Vid några tillfällen har aktivitetsledare inte funnits på plats förrän mer än 30 minuter efter utsatt starttid och vid flera tillfällen har aktivitetsledarna valt att

avsluta aktiviteterna långt tidigare än vad som annonserats. Mest anmärkningsvärda är de tillfällen då aktivitetsledarna lämnar aktiviteterna före utsatt sluttid fastän flera deltagare fortfarande bedriver aktiviteter.

Men när aktivitetsledarna leder aktiviteterna gör de det ofta med otvungen pondus som deltagarna verkar ha respekt för. Många av aktivitetsledarna förefaller vara kända för deltagarna och stämningen mellan aktivitetsledare och deltagare ser kamratlig och inbjudande ut. Det allmänna intrycket är att aktivitetsledarna lägger stor vikt vid att försöka stävja olämpligt beteende såsom grovt språk, osportsligt uppträdande och återkommande regelbrott och att lösa konflikter när de uppstår. Samtidigt ger aktivitetsledarna intryck av att inte riktigt vara säkra på vilken sorts ledarskap de förväntas utöva. Några intar en tillbakadragen position med vad som ser ut som ett delegerat ledarskap som lämnar stort utrymme till deltagarna att ta ansvar medan andra deltar aktivt i aktiviteterna med ett närmast auktoritärt ledarskap som inte ser ut att ta särskilt stor hänsyn till deltagarnas viljor, önskemål eller behov. Det verkar saknas tydliga arbetsbeskrivningar och förefaller vara mycket upp till den enskilde aktivitetsledaren av själv forma sitt ledarskap. Detta leder till att aktivitetsledarna förefaller hemfalla till de roller de har erfarenhet av. Aktivitetsledare med tränarerfarenheter verkar inta sin invanda tränarroll och aktivitetsledare som rekryterats från fritidsgårdens personal verkar inta sin yrkesroll som fritidsledare.

Aktiviteter

Verksamheten består i stor utsträckning av bollspelsaktiviteter i allmänhet och fotboll i synnerhet. Aktiviteterna domineras av mer eller mindre regelrätta fotbollsmatcher mellan i huvudsak tonåriga pojkar med betydande föreningsidrottserfarenhet. Detta verkar vara ett resultat av att man från projektledningens håll valt att vika fredagstiden åt fotboll och lördagstiden åt valfri aktivitet som i praktiken visat sig bli fotboll även den. Aktiviteternas utformning präglas alltså i allra högsta grad av deltagarnas önskemål, i vart fall om man ser till majoriteten av deltagarna. Några av de intervjuade aktivitetsledarna nyanserar däremot

mot begreppet majoritet något med att tillägga att det kanske inte alltid är majoriteten så mycket som en grupp röststarka individer som har de bästa möjligheterna att definiera aktiviteternas typ och natur. Dessa är också ofta desamma som de som aktivitetsledarna bedömer vara föreningsaktiva eller tidigare föreningsaktiva deltagare. På så sätt förefaller aktiviteterna färgas av de upplevelser av idrott som dessa individer har och liknar föreningsledda träningar och matcher. Några av aktivitetsledarna menar att detta egentligen inte är något problem eftersom huvudsaken är att deltagarna får göra vad de vill. Medan andra hävdar att det största problemet med aktiviteternas utformning är att en grupp individer med starka åsikter får möjlighet att definiera verksamhetens aktiviteter på ett sätt som kan verka skrämmande eller i vart fall oattraktivt för andra grupper. För att råda bot på vissa grupper starka inflytande över aktiviteterna har man från projektledningshåll gjort vissa försök att differentiera aktiviteterna. Ett sådant försök har varit att anordna särskilda aktiviteter för flickor. Detta försök gjordes däremot inte fler än en handfull gånger då antalet deltagare bedömdes vara för lågt. Också i projektledarens månatliga sammanfattningar syns det att fotboll som aktivitet dominerar kraftigt. Några undantag från detta faktum nämns men intrycket är att de just är undantag.

Den bild av aktiviteternas genomförande som bildas av observationerna är att de fungerar väl. Stämningen är god och deltagarna förefaller uppleva sitt deltagande som lustfyllt och givande. Aktiviteterna präglas av bollsporternas dynamik och inte vid något av observationstillfällena utövades någon annan aktivitet än fotboll. Fotbollsaktiviteterna är därtill oftast match- eller träningslika i sin karaktär. Deltagarna består i huvudsak av pojkar i tonåren och de allra flesta förefaller vara vana föreningsidrottsdeltagare av deras idrottsliga förmåga, jargong och klädsel med klubbblem att döma. Viss spridning av kön, ålder och erfarenhet kan dock skönjas vid några av observationstillfällena där ett fåtal flickor närvarade och där åldersspannet var större. Platserna för aktiviteterna, sporthallen i anslutning till fritidsgården och fotbollspla-

nen utanför, förefaller vara väl anpassade för aktiviteternas karaktär och närheten till fritidsgården verkar ha betydelse för deltagarnas möjligheter till ett spontant deltagande.

De flesta av aktivitetsledarna är också överens om att närheten till fritidsgården har stor betydelse för verksamhetens attraktionskraft. Det är viktigt att aktiviteterna genomförs på platser som ligger i anslutning till de platser där ungdomarna befinner sig menar man. Närheten till fritidsgården ger dessutom aktiviteterna legitimitet och styrsel. Det blir också lätt att göra vissa samordningsvinster när det gäller till exempel utrustning och ledarressurser. Men några menar samtidigt att lokalerna i sig kan verka begränsande, oavsett närhet till fritidsgården eller inte. De menar att det är svårt att få deltagarna att tänka helt fritt runt vad de vill göra så länge lokalens utformning är anpassad för de aktiviteter som normalt bedrivs under skolans idrottslektioner och föreningsidrottens träningspass. Samtidigt är alla överens om att det är svårt att kombinera den kontinuitet som platsen bidrar med till verksamheten, med en total valfrihet i valet av aktiviteter och därmed också i valet av plats. Mer tveksamma är de till idén om aktiviteterna som en inkörsport till föreningsidrott. Vissa ställer sig direkt frågande till om sådana effekter är rimliga att förvänta sig. En av aktivitetsledarna talar istället om aktiviteterna som uppsamlingsheat där deltagarna kan odla sitt idrottsliga intresse utan att behöva delta i föreningsidrottens högt formaliserade och specialiserade verksamhet. En annan menar att det vore bra om aktiviteterna kopplades helt fria från föreningsidrotten. Först då kan man tala om ett verkligt alternativ till föreningsidrott avslutar han resonemanget.

När det gäller aktiviteternas utbud är en utbredd uppfattning att det måste varieras och breddas. En breddning av utbudet skulle kunna attrahera fler flickor, fler åldersgrupper, fler etniska svenskar och fler erfarenhetsnivåer tänker man sig. Med en större blandning av kön, åldrar, etniciteter, färdighets- och ambitionsnivåer skulle aktiviteternas karaktär också balanseras. Flera av de intervjuade aktivitetsledarna tror att det är många presumtiva deltagare som skräms bort av akti-

viteternas upplevda tempo, nivå och seriositet. Kanske skulle en lösning vara att nivåindela aktiviteterna funderar en av aktivitetsledarna. En annan av aktivitetsledarna tar funderingen ett steg längre och menar att det är aktivitetsledarnas uppgift att bredda deltagarnas syn på vad idrott är och kan vara, att röra sig en bit bort ifrån föreningsidrottens ramar och även inkludera andra aktiviteter.

Deltagare

I analysen av projektledarens interna dokumentation förstärks de tidigare intryck som resultaten gett. 96 procent av deltagarna är pojkar och 68 procent är medlemmar i en eller flera idrottsföreningar. Enkätstudiens resultat, som även redovisar svar från respondenter som inte deltagit i aktiviteterna, visar att åldersfördelningen spänner från 10 till 22 år med en medelålder på 14,5 år. 76 procent av enkätstudiens respondenter angav att de är medlem i en idrottsförening och 9 procent ytterligare angav att de är medlem i flera. Endast 2 procent av enkätstudiens deltagare har aldrig varit medlem i en idrottsförening. 69 procent av de som uppgav föreningsmedlemskap är medlemmar i en fotbollsförening. Respondenterna har varit föreningsmedlemmar i genomsnitt 4,5 år. Nästan hälften (44 %) av respondenterna deltar i föreningsaktiviteter 2-3 gånger per vecka och ytterligare en fjärdedel av dem (24 %) deltar varje dag. Vid sidan om deltagande i idrottsföreningsaktiviteter ägnar sig 87 procent åt idrottsaktiviteter även på egen hand. Även i detta avseende dominerar fotboll. Nästan hälften (44 %) av de respondenter som angivit att de aktiverar sig på egen hand i någon form gör det varje dag, en fjärdedel ytterligare (23 %) att de gör det 4-5 gånger per vecka och resterande tredjedel (33 %) att de gör det 2-3 gånger per vecka. Även respondenternas föräldrar visar sig vara fysiskt aktiva på egen hand där nästan hälften av dem (49 % för mammor och 47 % för pappor) ägnar sig åt aktiviteter såsom löpning, promenader och träning på gym.

89 procent dem som svarat på enkäten känner till Drop in-idrottsaktiviteterna. Denna känedom har de fått företrädesvis via sina kompisar (41 %) eller genom skolan (29 %). 82 procent av dem har också deltagit i Drop in-idrottsaktiviteterna. 60 procent av dessa deltar varje

vecka, 12 procent flera gånger i månaden och 29 procent en gång i månaden eller mer sällan. 91 procent av dem som uppgett att de deltagit i Drop in-idrotten har också uppgett att de är medlem i en eller flera idrottsföreningar. Den Drop in-idrottsaktivitet som föredras av de absolut flesta är fotboll. Det är också fotboll som många önskar mer utav. Andra önskemål respondenterna har är att det ska finnas fler ledare närvarande, att aktiviteterna ska erbjudas (även) andra tider och dagar samt att könsfördelningen skulle vara jämnare. I övrigt är respondenterna överlag nöjda med de möjligheter till medbestämmande som de erbjuds. Bara 16 procent av respondenterna upplever att de inte har så stora möjligheter eller inga alls att påverka valet av aktivitet.

Även av observationsdata att döma förefaller deltagarnas möjligheter till medinflytande vid en första anblick vara goda. Men det som först ger intryck av full valfrihet visar sig vara starkt begränsat av i första hand platsen för aktiviteterna och i andra hand av den utrustning som tillhandahålls. Vid flera observationstillfällen fanns till exempel endast fotbollar att tillgå. När det gäller deltagarnas möjligheter att definiera aktiviteternas utformning och karaktär är det tydligt att de villkoras av deltagargruppens sammansättning på ett sådant sätt som begränsar vissa deltagares inflytande till förmån för andra deltagares. Mer inflytande ges till eller tas av de deltagare som är pojkar, äldre och mer idrottserfarna. Konkreta exempel på detta är de fall där äldre deltagare aktivt utestänger yngre deltagare från aktiviteten eller då aktiviteten för dagen bestäms mellan raderna men få deltagare ges inflytande över aktivitetens utformning. I samtliga dessa observerade fall är det de formella ledarna som tar initiativet eller de mer informella ledarna som definierar aktivitetens utformning. Dessa informella ledare faller samtliga in i kategorin pojkar, äldre och mer idrottserfarna deltagare. I dessa processer kan det se ut som att den samlade gruppen inte har några andra önskemål än att spela fotbollsmatcher men om detta verkligen speglar samtliga deltagares egentliga önskemål är det svårt att uttala sig om.

Avseende deltagarnas möjligheter att ta eget ansvar kan två intressanta noteringar göras. Den ena är att deltagarnas ansvarstagande verkar öka vid de tillfällen eller under de stunder aktivitetsledarna inte är närvarande. Vid dessa tillfällen tar gruppen som kollektiv ett eget ansvar för aktivitetsval, lagindelning, regelefterlevnad och konfliktlösning. En direkt konsekvens av detta ökade ansvarstagande är att aktiviteternas utformning och karaktär i högre utsträckning influeras av ett demokratiskt beslutsfattande som bygger på deltagarnas inflytande och medbestämmande. Däremot är det samma grupp som tidigare nämnts som håller i taktpinnen och som har mer inflytande över den demokratiska processen än övriga deltagare. Den andra noteringen handlar om när ledarna är närvarande, vilket de är den absoluta merparten av tiden. Under denna tid är möjligheterna till ansvarstagande i det närmaste obefintliga för deltagarna. Om detta beror på deltagarnas obeslutsamhet, obenägenhet att uttrycka sina önskemål eller vana att inte ges möjlighet att påverka är svårt att bedöma men faktum kvarstår att det är ledarna som i mycket stor utsträckning bestämmer vilken aktivitet som ska utövas och på vilket sätt det ska ske. Ofta är det också aktivitetsledaren som ansvarar för vilka principer som ska gälla för lagindelning även om det är deltagarna som "väljer lag". Det är också aktivitetsledarna som ofta tar initiativet till att starta matcher.

Sammanfattande analys och diskussion

I detta kapitel analyseras och diskuteras studiens resultat mot bakgrund av *Kunskapsläget inom området spontanidrott* och med hjälp av *Studiens teoretiska förklaringsmodell*. Analysen disponeras efter studiens tre frågeställningar.

Kan Drop in-idrott locka grupper som inte tidigare omfattats av föreningsidrottens aktiviteter och de grupper som av olika anledningar lämnar föreningsidrotten?

Av studiens resultat att döma är ett första generellt svar nej. Det visar såväl intervju-, dokument-, observations- som enkätdata. Ett

mer nyanserat svar är att Drop in-idrott lockar i huvudsak grupper som tidigare omfattats och framför allt de som fortfarande omfattas av föreningsidrottens aktiviteter och endast i någon mån de grupper som aldrig tidigare omfattats av föreningsidrottens aktiviteter. Vilka förklaringar kan då studien lämna till detta fenomen?

En första delförklaring är att många av individerna i den tänkta målgruppen redan omfattas av föreningsidrottens aktiviteter, vilket studiens enkätdata indikerar. Detta kan vi även se i den nationella statistiken som Trondman sammanställt (2005). Den grupp som man tänker sig att aktiviteterna ska locka är alltså inte så stor vilket man bör ha i åtanke när verksamhetens resultat bedöms.

En annan delförklaring får vi om vi applicerar den teoretiska förklaringsmodellen på de data som visar hur begränsat aktivitetsutbudet är. På grund av det begränsade aktivitetsutbudet blir det helt enkelt få individer som kan matcha sin förkroppsligade kunskap med de förväntningar aktiviteterna kommunicerar, vilket i sin tur leder till att målgruppen begränsas. Med ett breddat utbud skulle valmöjligheterna öka vilket skulle kunna leda till att fler ungdomar skulle intressera sig för aktiviteterna. Det i sin tur skulle bidra till att gruppen deltagare skulle kunna bli mer heterogen. En mer heterogen deltagargrupp skulle dessutom kunna bidra till att aktiviteternas föreningsidrottslika och tävlingsidrottsinspirerade karaktär balanserades med inslag av aktiviteter som inte hämtas från den traditionella föreningsidrotten. Att bredda ledarkaderns sammansättning skulle, i Tangens förståelse, kunna bidra i samma riktning. Med en mer heterogen ledarkader skulle de förväntningar som förmedlades i aktiviteterna också kunna bli mer heterogena. Andra ledare med andra bakgrunder, utbildningar och förkroppsligade kunskaper skulle kunna förmedla en bredare repertoar av explicita och implicita förväntningar som i sin tur skulle ha potential att matcha fler och mer olika uppsättningar förkroppsligade kunskaper deltagarna bär med sig. Den homogena deltagargruppen och det blygsamma antalet deltagare utan idrottsföreningsfarenhet som data redovisar beror i

den teoretiska förklaringens förlängning på den mer idrottsvana gruppens majoritet och därmed mandat över aktiviteternas utformning. För en nybörjare är det helt enkelt svårt att försöka delta i aktiviteter som präglas av föreningsidrottslika träningstillfällen där de flesta andra deltagarna är duktiga idrottsutövare.

Vänder vi oss till tidigare forskning om spontanidrottens och föreningsidrottens särskilda betingelser kan vi förstå aktiviteternas svårigheter att locka ”nya” deltagare med hjälp av Fahléns (2007a; 2007b; 2011), Books (2007) och Dovborn och Trondmans (2007) analyser som visar att spontanidrottsaktiviteter är behäftade med liknande selektionsprocesser som föreningsidrottsaktiviteter är. Aktiviteterna definieras av de utövare som är mer föreningsvana och idrottskunniga på bekostnad av de önskemål och behov som mindre föreningsvana och idrottskunniga har. Om det är som Trondman visar (2005), att det finns en grupp som hellre spontanidrottar än föreningsidrottar torde det vara av betydelse att utforma aktiviteter som inte liknar föreningsidrottens aktiviteter alltför mycket och som istället tar tillvara de element som kan sägas vara unika för spontanidrotten. Ett element att undvika är förmodligen den selektion- och rangordningsprocess som vi kan se utslag av i denna studies resultat – att de som är mer föreningsvana och idrottskunniga har mer inflytande över aktiviteternas utformning. Mot bakgrund av verksamhetens paroll: ”Kom som du är – gör vad du vill” är detta antagligen än viktigare att beakta. Genomgången av tidigare forskning visar att spontanidrott är attraktivt, även bland dem som inte deltar i föreningsidrott, och med det i minne finns det goda skäl att tro att satsningar som denna skulle kunna falla väl ut eller i vart fall vara behövliga. Däremot, som Trondman (2005) också visar, påbörjar endast nio procent sitt föreningsidrottande vid elva års ålder eller senare. Mot bakgrund av dessa resultat finns det således skäl att tro att verksamhetens målgrupp avseende åldersgränser kan bidra till svårigheterna med att rekrytera individer helt utan erfarenheter av föreningsidrott.

För de grupper som lämnat föreningsidrotten

ser projektet däremot ut att ha större potential. Stöd för det antagandet får vi från såväl Fahléns näridrottsplatsstudier (2007a; 2007b; 2011) och Sjöbloms forskningsgenomgång (2010) som Trondmans (2005) undersökning. Förståelse för detta fenomen får vi med hjälp av studiens teoretiska förklaringsmodell som riktar fokus mot hur rummets, gruppens och aktivitetens förväntningar tillsammans med deltagarens kunskaper, färdigheter och ambitioner möjliggör eller begränsar varje individs möjligheter och lust till att delta i aktiviteten i fråga. Dessa faktorer bidrar till att underlätta för individer med erfarenhet och för dem som fortfarande är idrottsaktiva. De med tidigare erfarenheter av föreningsidrott har helt enkelt större möjligheter att känna igen sig i aktiviteternas beskaffenhet, eller möta deras förväntningar, och därmed attraheras av dem. De med tidigare erfarenheter har också haft större möjligheter att utveckla sina idrottsliga färdigheter som ytterligare bidrar till att de kan möta aktiviteternas förväntningar. Det vill säga, den förkroppsligade kunskap som dessa individer förvärvat gör det lättare för dem att möta aktiviteternas förväntningar vilket i sin tur ökar sannolikheten för att de ska uppleva sitt deltagande positivt.

Förmår Drop in-idrott i tillräcklig utsträckning förändra karaktären på föreningsidrottens aktiviteter i så motto att de kan erbjuda alternativ till den selektering och krav på kontinuitet som forskningen lyfter fram som problematisk för de grupper som inte tidigare omfattats av föreningsidrottens aktiviteter och de grupper som av olika anledningar lämnar föreningsidrotten?

Ja, Drop in-idrottens karaktär avseende selektering och krav på kontinuitet är ett alternativ till föreningsidrottens. Däremot har det inte varit föreningsidrottens förtjänst så mycket som projektledningens och de särskilda aktivitetsledarnas. Visserligen kom initiativet till projektet och de grundläggande riktlinjerna för aktiviteternas utformning från föreningsidrotten men någon förändring i den medverkande idrottsföreningens reguljära verksamhet kan denna studie inte fånga. Om Drop in-idrotten upplevs som tillräckligt alternativ för

att de grupper som inte tidigare omfattats av eller som lämnat föreningsidrottens aktiviteter ska attraheras av den är mer tveksamt. Det visar inte minst resultaten om deltagarnas karaktäristika. Det är tydligt att de grupper som lämnat föreningsidrotten eller fortfarande är aktiva föreningsidrottare selekteras till Drop in-idrottens aktiviteter. De grupper som inte tidigare omfattats av föreningsidrottens aktiviteter känner sig av skäl som nämnts tidigare inte attraherade av aktiviteterna i samma utsträckning. Med hjälp av studiens teoretiska förklaringsmodell kan vi förstå att individer med mindre erfarenhet inte har samma möjligheter att möta gruppens och aktiviteternas förväntningar som de med mer erfarenhet har och därmed är också deras möjligheter att känna njutning och tillfredsställelse med sitt deltagande mindre. Att den idrottserfarna gruppen är i majoritet förstärker troligen detta fenomen eftersom det är majoriteten som definierar gruppens förväntningar på individen. Tillhör man majoriteten är det således lättare att möta förväntningarna än om man tillhör den minoritet som den mindre idrottserfarna gruppen utgör.

Viss selektering sker också genom de majoritetsbeslut och ledarinitiativ som tas när det gäller aktiviteternas utformning. Då fotboll utgör det dominerande alternativet selekteras de som tilltalas av fotboll. Detta fenomen förstärks dessutom över tid då den grupp som deltar i aktiviteterna blir mer homogen. De som tillhör majoritetsgruppen och därmed får sin vilja fram i valet av aktiviteter är mer benägna att fortsätta sitt deltagande än de som tillhör minoritetsgruppen och som i mindre utsträckning får sina önskemål tillgodosedda. Därmed blir den grupp som faktiskt deltar mer och mer homogen i sina önskemål vilket i sin tur leder till att utrymmet för andra aktivitetsalternativ än fotboll gradvis sjunker. På liknande sätt premieras också den kontinuitet som forskningen lyfter fram som problematisk för vissa grupper. De deltagare som deltar ofta får en starkare röst i kollektivet vilket ger dem bättre möjligheter att påverka aktivitetsutbudet och därmed bättre möjligheter till tillfredsställelse. De som deltar ofta utvecklar färdigheter som gör det lättare för dem att möta gruppens och aktiviteternas förväntningar. Omvänt blir

det svårare för dem som deltar mer sällan. För de flickor som deltar förstärks svårigheterna av det faktum att då de som grupp inte kan uppvisa tillräcklig kontinuitet i sitt deltagande förlorar sina möjligheter till särskilda "tjejaktiviteter".

Genom den forskning som presenteras i denna rapports forskningsgenomgång kan vi få en djupare förståelse för också dessa resultat. I Fahléns näridrottsplatsstudier (Fahlén, 2007a; 2007b; 2011) förklaras näridrottsplatserna tillkortakommanden när det gäller ambitionerna att nå så kallade nya grupper delvis med föreningsidrottens tolkningsföreträde. Även i så kallade alternativa aktivitetsformer, som såväl näridrottsplatserna som föreningsorganiserad spontanidrott kan anses vara, fungerar föreningsidrottens definitioner av vad idrott är, kan och bör vara som ett filter genom vilket även dessa alternativa aktivitetsformer måste passera. I Drop in-idrottens fall verkar det genom att de aktörer som ansvarar för aktiviteternas utformning i huvudsak representerar föreningsidrotten, låt vara att idrottsföreningens medverkan förefaller vara högst marginell i just det här fallet. Men inte desto mindre kan vi konstatera att de aktiviteter som erbjuds i allra högsta grad följer föreningsidrottens modell och endast i viss mån kan bedömas vara alternativa i sin karaktär. Detta tolkningsföreträde förefaller ha effekter för de mönster som Trondman (2005) presenterar och som även gäller för resultaten i denna studie. Nämligen att de som spontanidrottar i stor utsträckning också föreningsidrottar och att de som föreningsidrottar är socialt skiktade. Därmed reproduceras en del av de mönster som återfinns i föreningsidrotten också i spontanidrotten. När spontanidrotten dessutom ikläds liknande epitet som föreningsidrotten via marknadsföring, lokaler och aktiviteter är det inte förvånande att aktiviteterna i högre grad tilltalar de grupper som har tidigare erfarenheter av föreningsidrott. Därmed blir det också begripligt att de som deltar i Drop in-idrottens aktiviteter i så stor utsträckning liknar de grupper som deltar i föreningsidrottens eller rent av är desamma som resultaten i denna studie visar.

Men varför förmår då inte Drop in-idrotten i

tillräcklig utsträckning förändra karaktären på föreningsidrottens aktiviteter i så motto att de kan erbjuda alternativ som i högre utsträckning tilltalar de grupper som inte har tidigare erfarenheter av föreningsidrott? Som exempelvis Engström (2008) och Fahlén och Karp (2010) visar har det varit svårt för föreningsidrotten att bedriva annan verksamhet än den traditionellt har ägnat sig åt för att nå nya utövare. En av förklaringarna som erbjuds är att de försök som gjorts i stor utsträckning omedvetet handlat mer om att få deltagarna att anpassa sig till aktiviteterna än att anpassa aktiviteterna till deltagarnas behov och önskemål. Något liknande verkar gälla för Drop in-idrotten. Kanske inte så mycket att få deltagarna att anpassa sig till aktiviteterna men mer i termer av att aktiviteterna inte är helt anpassade för den tänkta nya målgruppen. Anledningen som lyfts är att dylika satsningars avsändare (RF) och medverkande aktörer (DF och IF) i första hand är bildade, utformade och organiserade för tävlingsidrott och riktar sig i huvudsak till sina redan befintliga medlemmar. Därför tenderar även de så kallade alternativa aktiviteter som ordnas med andra syften, exempelvis att rekrytera nya typer av utövare som i detta fall, att i stor utsträckning präglas av den struktur och kultur som de traditionella aktiviteterna är impregnerade av.

Är föreningsidrotten i sin nuvarande organisation och med sin nuvarande kompetens rustade att erbjuda de aktiviteter som krävs för att nå de grupper som aktiviteterna har avsikten att nå?

Som många av de tidigare resonemangen pekat på är det tveksamt om den kan sägas vara det. Däremot ska inga absoluta likhetstecken dras mellan föreningsidrottens och Drop in-idrottens förutsättningar. Men om ambitionen ska kunna förverkligas att aktiviteterna i förlängningen ska drivas i föreningsidrottens regi krävs förändringar i föreningsidrottens organisation och kompetens. Förmodligen krävs också förändringar av det upplägg som prövats under projektiden och som inneburit att idrottsföreningen nästan enbart har fungerat som hyresvärd för projektledningen och som mellanhand för de stimulansmedel som utgått från RF. Med en sådan lösning är vare sig en

utveckling av föreningsidrottens förmåga att bredda sin rekrytering eller en naturlig fortsättning av verksamheten i föreningsregi att förvänta sig.

En första förklaring till svaret på studiens tredje frågeställning skymtar redan i studiens resultat där resonemang förs om rimligheten i att lägga ännu en sten på föreningsidrottens börda. En utbredd uppfattning hos såväl föreningsidrottens som övriga representanter är att föreningsidrotten redan idag har nog med att möta befintliga medlemmars behov och önskemål och därför är det orimligt att förvänta sig att den också ska ta ansvar för de som inte är medlemmar. Man tror inte heller att idrottsföreningar skulle välja att lägga tid och resurser på den här typen av aktiviteter när de inte ens räcker till befintlig verksamhet. Man reser också betänkligheter inför föreningsidrottens möjligheter att erbjuda aktiviteter som är tillräckligt alternativa i förhållande till de aktiviteter som traditionellt erbjuds. Det vill säga reella alternativ till tävlingsidrottens krav på specialisering, kontinuitet och gradvis ökande engagemang. En allmän reflektion är att föreningsidrottens reguljära aktiviteter och de aktiviteter som bedöms vara attraktiva för den helt nya målgruppen är alltför olika för att rymmas i en och samma organisations struktur och kultur. Om en konkurrenssituation mellan de två aktivitetstyperna skulle uppkomma, vilket är troligt då resurser, ledare och lokaler är begränsade, hålls det inte för troligt att idrottsföreningen skulle prioritera de nya och alternativa aktiviteterna.

En andra förklaring refererar till föreningsidrottsledarnas kompetens som data visar upplevs alltför specialiserad och fokuserad på prestationsutveckling. En utbredd uppfattning är att det är svårt att rekrytera föreningsledare som per definition inte har den anknytning till målgruppen som ofta motiverar deras engagemang i föreningsidrotten. Istället efterlyser man mer generellt utbildade ungdomsledare som man tror skulle ha bättre förutsättningar att utforma verksamhet som tar tillvara målgruppens särskilda önskemål, behov och förutsättningar.

En tredje förklaring handlar om föreningsi-

drottens struktur för finansiering och ideella ledarskap. I föreningsidrotten nuvarande finansieringsmodell ställs det för det första krav på att utövarna ska vara medlemmar för att berättigas bidrag. För det statliga bidraget ställs dessutom krav på föreningens art och verksamhet. Utöver dessa krav premieras aktiviteter med många deltagare och många aktivitetstillfällen. Vissa av dessa krav omöjliggör finansiering av Drop in-idrottsaktiviteter i den form som studerats i detta projekt och andra försvårar den även om justeringar av verksamheten skulle göras. Just finansieringsfrågan lyfts i studiens resultat fram som den enskilt mest avgörande faktorn för såväl verksamhetens eventuella fortsättning som föreningsidrottens möjligheter att härbärgera den. Finansieringsfrågan ansluter också till, och har delvis sin upprinnelse i, frågan om ledararvoden. De arvoden som utgår till aktivitetsledarna är beroende av den finansiering som är kopplad till projektet och har efter projektets slut inga möjligheter till fortsättning. I vart fall inte om inga förändringar i föreningsidrottens finansiering görs eller om inga nya projektmedel kan rekryteras. Men även om erforderliga förändringar skulle göras är det inte troligt att dessa medel skulle användas till ledararvoden. Åtminstone inte om aktiviteterna skulle organiseras inom ramen för föreningsidrotten. Det skulle helt enkelt innebära en alltför stor avvikelser från föreningsidrottens ideella tradition och skulle skapa motsättningar mellan ideella föreningsledare och de ledare som arvoderas för Drop in-idrottsaktiviteter. Den nuvarande arvoderingen har hur som helst inte kunnat garantera de resultat själva arvoderingen var satt att nå, förutom ledarrekryteringen i sig. Det är också svårt att bedöma om arvoderingen var avgörande för de rekryteringar som gjorts.

Vid sidan om dessa förklaringar kan vi även få förståelse för föreningsidrottens organisation och kompetens i relation till mer alternativa aktiviteter och verksamhetsformer i den tidigare presenterade forskningsgenomgången som på olika sätt men samtidigt relativt samstämmigt pekar på att flera förändringar i föreningsidrottens själva fundament måste till för att den typ av aktiviteter som studerats i detta projekt ska ha rimliga förutsättningar att

rekrytera nya deltagare. Förändringarna som man kan skönja att forskarna efterlyser genom sina slutsatser om föreningsidrottens problem avseende nyrekrytering är att de försök som lanseras för att attrahera nya deltagare måste inkorporeras i idrottsföreningars reguljära verksamhet och inte ordnas som temporära utanpåverk som ska komplettera den "riktiga" idrotten. Aktiviteterna i sig måste också i högre utsträckning utgå från de nya deltagarnas förutsättningar, behov och önskemål. Deltagarnas inflytande över sitt eget deltagande måste öka samtidigt som detta inte får ske på bekostnad av andra deltagares behov och önskemål. För detta behövs aktivitetsledare som har kompetens att förstå olika individers behov och kompetens att bedöma nya deltagares särskilda förutsättningar, behov och önskemål. För att aktiviteterna ska vara tilltalande för nya deltagare och reellt tillgängliga för de grupper som forskningen visar är underrepresenterade i föreningsidrotten måste kraven på kontinuitet, specialisering och gradvis ökande engagemang tonas ner. Samma gäller för betydelsen av individens färdigheter och därmed förmåga att prestera sportsligt goda resultat. Föreningsidrottens inneboende tävlingsmoment är i sig inget problem med den rangordning och därmed selektering som ofta följer därav kan vara det.

Avslutningsvis och som helhetsbedömning är att projektets ambitioner ändå svarar väl mot det såväl forskningen som den allmänna samhällsdebatten efterfrågar. Dessutom vittnar utfallet om att initiativet fyller ett behov hos gruppen unga i den aktuella stadsdelen med omnejd. Men om verksamheten ska kunna fortsätta i mer stadigvarande form krävs andra typer av finansiering. Om aktiviteterna ska kunna attrahera unga utanför föreningsidrotten i större utsträckning krävs dessutom en delvis annan utformning av aktiviteternas innehåll, en delvis annan sammansättning och kompetens i ledarkadern samt en mer riktad marknadsföring och lägre åldersgränser.

Referenslista

- Apitzsch, E. (2007). *Fysisk aktivitet åt alla elever i skolan*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Book, K. (2007). *Arenors lokalisering, betydelse och användning. En studie av Handslaget finansierade arenor i Malmö*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Carlsson, B., & Fransson, K. (2006). *Regler och tävlingssystem - i barn och ungdomsidrott*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Carlsson, R. (2007). Kulturell mångfald inom föreningsidrotten. *Svensk idrottsforskning*, 3/4, 10-15.
- Denzin, N.K., & Lincoln, Y.S. (2005). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: SAGE.
- Dovborn, C., & Trondman, M. (2007). Bollhegemoni och genusregim – En etnografisk fallstudie om spontanidrott i skolan. Hämtad 26 september, 2007, från http://www.idrottsforum.org/articles/trondman/genusboll/dovborn_trondman070328.html.
- Engström, L-M. (1989). *Idrottsvanor i förändring*. Stockholm: HLS förlag.
- Engström, L-M. (1999). *Idrott som social markör*. Stockholm: HLS förlag.
- Engström, L-M. (2004). Barns och ungdomars idrottsvanor i förändring. *Svensk idrottsforskning*, 4, 10-15.
- Engström, L-M. (2008). *Forskning om Handslaget genomförande och resultat*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Thedin Jacobsson, B., & Engström, L-M. (2008). *Vilka stannar Vilka stannar kvar och varför? – En studie av ungdomars deltagande i föreningsidrott*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Eriksson, C., Johansson, M., Ulvmyr, C., & Virtanen, P. (2007). *Effekter av samverkan mellan idrottsrörelsen och skolan i Örebro län*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Ericsson, I. (2007). Idrottsledare i skolan behöver utbildning. *Svensk idrottsforskning*, 3/4, 50-54.
- Fagrell, B., & Gustavsson, T. (2007). *Idrottsrörelsens samverkan med skolan inom ramen för Handslaget*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Fahlén, J. (2007a). *Näridrottsplatser och spontanidrott*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Fahlén, J. (2007b). Näridrottsplatser = spontanidrott = bättre hälsa hos barn och unga? *Svensk idrottsforskning*, 16 (3/4), 38-42.
- Fahlén, J. (2011). Urgent expectations and silenced knowledge – On spontaneous sport space as public health promoter and sport stimulator. *European Journal for Sport and Society*, 8, 167-191.
- Fahlén, J., & Aggestål, A. (2011). Ambitioner mot traditioner - Föreningsidrottens vidgade ansvar. *Svensk idrottsforskning*, 20 (1), 24-28.
- Fahlén, J. & Forsberg, B. (2007). *Näridrott i skolmiljö, etapp II – En utvärdering av användningen av Tegs Näridrottsplats i Umeå*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Fahlén, J., & Karp, S. (2010). Access denied: The new sports for all – programme in Sweden and the reinforcement of the sports performance logic. *Sport & EU Review*, 2(1), 3-22.
- Franzen, M., & Peterson, T. (2004). *Varför lämnar ungdomar idrotten? En undersökning av fotbollstjejer och -killar från 13 till 15 år*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Fundberg, J. & Pripp, O. (2007). Öppnas dörren för fler? Och av vem? *Svensk*

idrottsforskning, 3/4, 43-46.

Hannula, R., Hinic, H., & Johnson, U. (2007). *Idrottens samverkan med skolan i Hallands län. En utvärdering av Hallandsmodellen*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Ibsen, B., & Möller, P.M. (2007). *Foreninger i forandring*. Odense: Syddansk Universitet.

Kokko, S., Kannas, S., & Villberg, J. (2006). The Health Promoting Sports Club in Finland – A Challenge for the Setting-based Approach. *Health Promotion International*, 21, 219-229.

Luhmann, N. (1990). *Essays on Self-Reference*. New York: Columbia University Press.

Lundvall, S. (2007). Handslagets speciella insatser med inriktning mot mångfald och integration - en kvalitativ utvärdering. *Svensk idrottsforskning*, 3/4, 66-69.

McKenzie, T.L., & Cohen, D.A. (2006). *SOPARC (System for Observing Play and Recreation in Communities – Description and procedures Manual)*. Working paper. Department of Exercise and Nutritional Sciences, San Diego State University.

McKenzie, T.L., & Cohen, D.A., Sehgal, A., Williamson, S., & Golinelli, D. (2006). System for Observing Play and Recreation in Communities (SOPARC): Reliability and Feasibility Measures. *Journal of Physical Activity and Health*, 1, S203-S217.

Olofsson, E. (2007). *Girls' football and gender construction*. Presentation vid 4th EASS Conference, Münster, Tyskland.

Peterson, T. (2007). *När fälten korsas. Om Handslagsprojekt på skoltid*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Polanyi, M. (1966). *The tacit dimension*. London: Routledge.

Proposition 2008/09:126. *Statens stöd till idrotten*. Stockholm: Kulturdepartementet.

Riksidrottsförbundet (n.d.). *Drive in idrott*. Hämtad 25 september, 2010, från <http://www.rf.se/Arbetsrum/Driveinidrott/>

Scheerder, J., Vandermeerschen, H., Van Tuyckom, C., Hoekman, R., Breedveld, K. & Vos, S. (2011). *Understanding the game: sport participation in Europe. Facts, reflections and recommendations* (Sport Policy & Management 10). Leuven: KULeuven/Research Unit of Social Kinesiology & Sport Management.

Seippel, Ö. (2006). The meanings of sports: fun, health, beauty or community. *Sport in Society*, 9, 51-70.

Sjöblom, P. (2010). *Kunskapsöversikt – Nutida samhällsrelaterad idrottsforskning i Sverige och några jämförbara länder*. Stockholm: Sveriges kommuner och länsting.

Skille, E.Å. (2008). Understanding sport clubs as sport policy implementers. *International Review for the Sociology of Sport*, 43, 181-200.

SOU (1998:33). *Historia – ekonomi – forskning. Fem rapporter om idrott*. Rapporter till Idrottsutredningen. Stockholm: Kulturdepartementet.

Stake, R.E. (1995). *The art of case study research*. London: Sage.

Stenling, C., & Karp, S. (2008). Svenska Innebandyförbundet och Idrottslyftet. En utvärdering av Knatteligans första år. *Pedagogiska rapporter från Pedagogiska institutionen, Umeå universitet, Nr 78*. Umeå: Umeå universitet.

Sundberg, G. (2007). *Samhällsekonomiska värdet av skolsamverkan i Handslaget*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Svender, J., & Larsson, H. (2007). Satsa på flickors idrottande. En studie om föreställ-

ningar om flickor och flickors idrottande. *Svensk idrottsforskning*, 3/4, 82-85.

Svenskt Friluftsliv (n.d). *Samhället tjänar på friluftsliv*. Hämtad 5 december, 2011, från <http://www.merfriluftsliv.nu/nyheter-merfriluftsliv.php>

Söderström, T., Karp, S., & Olofsson, E. (2007). Vad betyder handslagsprojekten för de mindre idrotterna? *Svensk idrottsforskning*, 3/4, 78-81.

Tangen, J.O. (1997). *Samfunnets idrett: En Sociologisk Analyse av Idrett som Socialt System, dets Evolusjon og Funksjon fra Arkaisk til Moderne Tid*. Oslo: University of Oslo.

Tangen, J.O. (2004a). Embedded expectations, Embodied Knowledge and the Movements That Connect: A System Theoretical Attempt to Explain the Use and Non-Use of Sport Facilities. *International Review for the Sociology of Sport*, 39, 7-25.

Tangen, J.O. (2004b). "Making the Space": A Sociological Perspective on Sport and its Facilities. *Sport in Society*, 7, 25-48.

Thedin Jakobsson, B., & Redelius, K. (2007). Idrottsledare som dörröppnare. *Svensk idrottsforskning*, 3/4, 74-77.

Trondman, M. (2005). *Unga och föreningsidrotten. En studie om föreningsidrottens plats, betydelser och konsekvenser i ungas liv*. Stockholm: Ungdomsstyrelsens skrifter, 2005:9.

Trondman, M. (2011). *Ett idrottspolitiskt dilemma – unga, föreningsidrotten och delaktigheten*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.

Waddington, I. (2000). *Sport, health and drugs: a critical sociological perspective*. London: E & FN Spon.

Wagnsson, S. (2009). *Föreningsidrott som socialisationsmiljö. En studie om idrottens betydelse för barns och ungdomars psyko-*

sociala utveckling. Karlstad: Karlstad University Studies.

Yin, R.K. (2009). *Case study research: design and methods*. London: SAGE

RIKSIDROTTSFÖRBUNDET

Idrottens Hus, 114 73 Stockholm • Tel: 08-699 60 00 • Fax: 08-699 62 00
E-post: riksidrottsforbundet@rf.se • Hemsida: www.rf.se